

מוסף הוא יאבד אם הוא יקדים את המנחה על כן הוא צריך להתפלל מוסף קודם ואח"כ את של מנחה.

אומרת אבל א"כ הגמרא **אי אמרת בשלמא עד ועד בכלל** אם אנחנו נאמר שר' יהודה כשהוא אומר את זמני התפילות שלו הוא תמיד מתכוון לומר עד ועד בכלל א"כ היינו דמשבחת להו שתי תפלות בהדי הדדי או יש לנו היכא תמצא שהוא יהיה חייב להתפלל בין מוסף ובין מנחה שר' יהודה אומר עד ז' שעות א"כ השעה השביעית שהיא בכלל אז בסוף השעה השביעית הוא חייב בין במוסף ובין במנחה, **אלא אי אמרת עד ולא עד בכלל** אבל אם נאמר שמה שר' יהודה אומר את הזמנים הוא לא מתכוון לכלול את ה"עד" א"כ היכי משבחת להו שתי תפלות בהדי הדדי איך יתכן שהוא יהיה חייב להתפלל בין מוסף ובין מנחה, מדוע, כיון דאתיא לה של מנחה אולא לה של מוספין הרי כשכבר מגיע הזמן מנחה שהוא בשעה שש ומחצה שזה כבר חצי שעה מן השעה השביעית א"כ אזלא לה של מוספין הרי של מוספין כבר עבר זמנה ששל מוספים אנחנו אומרים עד ולא עד בכלל נגמר זמנה בסוף השעה הששית בתחלת השביעית א"כ בהכרח שעד ועד בכלל.

אומרת הגמרא **אלא מאי עד ועד בכלל** א"כ מה תרצה לומר שעד ועד בכלל, א"כ קשיא רישא רישא מאי איכא בין רבי יהודה לרבנן א"כ הרי קשה לנו ברישא כשר' יהודה אומר שזמן תפילת המנחה הוא עד פלג המנחה דהיינו עד חצי מזמן מנחה קטנה אם נאמר שם שעד ועד בכלל כמו שאנחנו מוכיחים כאן מן השעה השביעית לענין תפילת מוסף א"כ הרי הקשינו הרי לא יהיה לנו שום נ"מ בין ר' יהודה לרבנן שיוצא שגם הזמן של ר' יהודה הוא עד סוף היום ממש כפי דעתם של רבנן.

אומרת הגמרא לא, מי סברת דהאי פלג מנחה פלג אחרונה קאמר פלג ראשונה קאמר דהיינו כך, אה"נ אנחנו באמת סוברים עד ועד בכלל, אבל כשר' יהודה בא לומר עד פלג המנחה הוא לא מתכוון לומר עד החצי השני של מנחה קטנה אלא הוא מתכוון לומר עד החצי הראשון של זמן מנחה קטנה, והכי קאמר וכך הוא מתכוון לומר, **אימת נפיק פלג ראשונה ועייל פלג אחרונה** מתי הוא זה הזמן שנגמר החצי הראשון של זמן מנחה קטנה ונכנס החצי השני של מנחה קטנה, זה מבי נפקי אחת עשרה שעות חסר רביע כשנגמר י"א שעות פחות רבע מן היום אז נגמר הפלג הראשון של מנחה קטנה ואז מתחיל הפלג השני של מנחה קטנה, עד הפלג הראשון עד אז אפשר להתפלל מנחה ועד בכלל והיינו כל החצי הראשון של זמן מנחה קטנה זה עדיין זמן תפילה א"כ אה"נ ר' יהודה תמיד סובר עד ועד בכלל וזהו הטעם שהוא סובר עד ז' שעות שגם השעה השביעית אפשר להתפלל וכמו כן עד ד' שעות בתפילת השחר גם השעה הרביעית היא בתוך זמן תפילה אליבא דר' יהודה וכוונתו במה שהוא אומר עד פלג המנחה היינו עד תחלת זמן מנחה קטנה ובכלל זה החצי הראשון של זמן מנחה קטנה ויוצא הזמן עד י"א שעות על היום פחות רבע.

אמר רב נחמן אף אנן נמי תנינא גם אנחנו למדנו כך בכרייתא, רבי יהודה בן בבא העיד חמשה דברים, דבר אחד שממאנין את הקטנה, מה הכוונה שממאנין את הקטנה

כאן מחלוקת בין ר' יהודה לרבנן שרבנן סוברים שזמן מנחה הוא עד הערב דהיינו עד סוף היום משא"כ ר' יהודה סובר שרק עד פלג המנחה דהיינו עד י"א שעות פחות רבע, **אלא אי אמרת אבל אם נאמר עד ועד בכלל** שמה שר' יהודה אומר את הזמנים שלו הוא תמיד מתכוון לומר עד ועד בכלל, א"כ רבי יהודה

- דף כ"ז ע"א

היינו רבנן א"כ יוצא כך, שר' יהודה כשהוא אומר עד פלג המנחה הוא מתכוון לכלול גם את פלג המנחה בתוך זמן המנחה, א"כ יוצא שר' יהודה למעשה מתכוון לומר עד סוף היום א"כ יוצא הרי שאין כאן שום נ"מ בין ר' יהודה לרבנן, **אלא מאי** אלא מה צריך לומר, **עד ולא עד בכלל** אלא א"כ כדי שנגיע שבתפילת המנחה יהיה מחלוקת בין ר' יהודה לרבנן א"כ בהכרח שכשר' יהודה אומר עד פלג המנחה הוא מתכוון לא לכלול את פלג המנחה בכלל הזמן א"כ גם כשהוא אומר עד ד' שעות הוא ג"כ מתכוון לומר רק עד השעה הרביעית ולא לכלול את השעה הרביעית בתוך הזמן. אומרת א"כ הגמרא **אימא סיפא** נראה את הסיפא, ושל מוספין כל היום למדנו שיש לנו מחלוקת גם כן בתפילת המוסף ש"ושל מוספין כל היום" סוברים רבנן שתפילת מוסף זמנה כל היום, רבי יהודה אומר **עד שבע שעות** ר' יהודה סובר שזמן תפילת מוסף הוא רק עד ז' שעות, (והתוס' כאן לשיטתם כפי שכבר ביארנו לעיל סוברים שהסיפא הזה זה לא הסיפא של משנתנו שבסיפא של משנתנו לא כתוב ר' יהודה אומר עד ז' שעות אלא זוהי סיפא של ברייתא), אומרת הגמרא ותיניא למדנו בכרייתא היו לפנינו שתי תפילות אדם שיש לפני להתפלל שתי תפילות אחת של מוסף ואחת של מנחה יש לפני להתפלל שתי תפילות, הוא חייב עכשיו בין בתפילת מוסף ובין בתפילת מנחה, אומר הכרייתא מתפלל של מנחה ואחר כך של מוסף שזו תדירה וזו אינה תדירה אז הדין הוא שהוא צריך להקדים את תפילת מנחה ורק לאחר מכן להתפלל תפילת מוסף כיון שתפילת מנחה היא תדירה היא תפילה יום יומית משא"כ תפילת מוסף היא לא תדירה על כן תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם א"כ צריך להקדים את התפילה התדירה את תפילת המחנה, זוהי דעתם של רבנן, רבי יהודה אומר מתפלל של מוסף ואחר כך של מנחה שזו עוברת וזו אינה עוברת, מסביר כאן רש"י שר' יהודה לא חולק על ההלכה הזאת של תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם אלא שר' יהודה שלשיטתו שהוא סובר שתפילת המוסף זה רק עד ז' שעות ותפילת מנחה מתחיל זמנה משש ומחצה א"כ יוצא שיש לו כאן חצי שעה זמן שבשניהם הוא צריך להתפלל גם מוסף וגם מנחה והוא לא יכול להתפלל את שניהם א"כ אם הוא יתפלל עכשיו מנחה קודם אז הוא יאבד לגמרי תפילת מוסף יוצא שיש לו כאן מצוה עוברת שאם הוא יקדים כאן את המצוה התדירה הוא יאבד את המצוה שאינה תדירה לגמרי שזו מצוה עוברת ואז סובר ר' יהודה לא נאמרה ההלכה של תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם שאז שכל מה שאמרנו תמיד שתדיר קודם זה דווקא כשהוא לא יאבד לגמרי את השאינו תדיר אבל אם ע"י שהוא יקדים את התדיר הוא יאבד את השאינו תדיר על כן סובר ר' יהודה מתפלל של מוסף ואח"כ של מנחה שזו עוברת וזו אינה עוברת, שתפילת

להקריב את התמיד ר' בד' שעות שלפני כן לא היה להם קרבן תמיד, זהו פירוש אחר, אבל הרב"ד בפירושו על המשניות בעדיות טוען שא"א בכלל לומר שמה שריב"ב העיד שהתמיד היה קרב בד' שעות זה בגלל מעשה שהיה שאם כך א"א היה להביא ראיה מכאן כלל שהרי מעשה הרב"ד שמה שריב"ב העיד כך הוא העיד כך מפי השמועה ולא על פי מעשה שהיה ועל כן באמת אנחנו רואים שכך נפסק להלכה שתמיד של שחר קרב בד' שעות על פי אותו מעשה כיון שריב"ב העיד מפי השמועה ולא מפי המעשה, אומרת באמת הגמרא **אמר רב כהנא הלכה כרבי יהודה הו"א** ונתן בבחירתא כוותיה כיון שלמדנו במשניות האלה של עדיות שהם נקראים בחירתא כיון שהלכה כמותן על כן כיון שלמדנו במשניות האלה בבחירתא כוותיה על כן מכאן אנחנו אומרים שהלכה כר' יהודה שזמן תפילת השחר הוא עד ד' שעות ועד בכלל.

ממשיכה הגמרא, למדנו ועל תמיד של שחר שקרב בארבע שעות שריב"ב העיד על תמיד של שחר שהיה קרב בד' שעות כר' יהודה, שואלת הגמרא **מאן תנא להא דתנן מי** הוא זה שלמד את מה שלמדנו במשנה כתוב בפסוק בפרשה של ירידת המן (שמות ט"ז) **וחם השמש ונמם שכשהשמש הגיע היה נמס המן**, למדנו במשנה שהכוונה היא בארבע שעות שבד' שעות על היום אז היה נמס המן, שואלת הגמרא **אתה אומר בארבע שעות או אינו אלא כשש שעות** שאנחנו אומרים שוחם השמש אז זה נמס הכוונה היא בד' שעות מנין לנו שהכוונה היא בד' שעות או אינו אלא בו' שעות, אומרת הברייתא **כשהוא אומר** (בראשית י"ח) **כחם היום** כשכתוב בפסוק באברהם אבינו כתוב כחם היום הרי **שש שעות אמור** הרי שם אנחו כבר רואים שו' שעות אמורים, מדוע, שהרי שם שינה הכתוב בלשונו וכתב כחם היום ולא כתב כחם השמש, שאם היה כתוב כחם השמש היינו מבינים שכשהאדם היה עומד במקום של השמש אז היה חם אבל כשהוא היה עומד במקום מוצל אז לא היה חם, משא"כ כשכתוב כחם היום אז אנחנו אומרים שבכל מקום ומקום היה חם בין במקום השמש ובין במקום הצל תמיד היה חם וזהו בזמן של ר' שעות על היום דהיינו בזמן חצי היום, א"כ אנחנו רואים שכשהתורה רוצה לומר בו' שעות התורה אומרת כחם היום שאז בכל מקום חם, **הא מה אני מקיים וחם השמש ונמם** איך אנחנו מקיימים את מה שכתוב וחם השמש שכאן אנחנו רואים שדווקא במקום השמש חם אבל במקום הצל אז עדיין אין חום, אלא בהכרח שזה הכוונה בד' שעות, שלפני זה לפני ד' שעות אומר רש"י שגם במקום השמש ג"כ המצב הוא צונן ולא חם, א"כ הזמן שבמקום השמש חם ובמקום הצל צונן זה דווקא בארבע שעות, א"כ אומרת הגמרא **מני לא רבי יהודה ולא רבנן** המשנה הזאת לא יכולה ללכת לא אליבא דר' יהודה ולא אליבא דרבנן, מדוע, **אי רבי יהודה עד ארבע שעות נמי צפרא הוא** שהרי בלקיטת המן כתוב וילקטו העם בבקר בבקר, שלקיטת המן היה בבוקר, א"כ אם אנחנו אומרים שוחם השמש ונמס זה בד' שעות א"כ בהכרח שעד ד' שעות נקרא עדיין בקר, שהרי כשאנחנו אומרים שבשעה הרביעית אז זה כבר זמן שהמן

שהרי כידוע קידושי קטנה בשעה שלא אביה הוא זה שקיבל עבורה את הקידושין הם רק קידושין מדרבנן והיא יכולה לצאת מהקידושין האלה בלא גט עי"ז שהיא רק ממאנת בבעלה היא יכולה לצאת ממנו, העיד כאן ר' יהודה בן בבא שישנם זמנים שממאנין את הקטנה, מלמדים אותה למאן בבעלה, וזהו באופן שלדוגמא שני אחין שנשואין שתי אחיות ואחד מן האחים נשוי לאחת מהן שהיא קטנה בקידושין כאלה שע"י מיאון היא יכולה לצאת ממנו, ואחיו זה שנשוי לגדולה מת בלא בנים כך שיוצא שאשתו נופל ליבום לפני האח השני, אבל כיון שהוא נשוי לאחותה של היבמה הוא לא יכול ליבם אותה ועל ידי מיאון אם היא תאמן בו אז יוצא שהיא לא היתה אשתו ואז הוא כן יכול ליבם את אשת אחיו, ואז באופן כזה העיד ר"י בן בבא שממאנין את הקטנה, מלמדים אותה למאן בו שאז הוא יוכל ליבם את אשת אחיו שמת בלא בנים, זהו עדות אחת שהעיד ר"י בן בבא, **ושמשיאין את האשה על פי עד אחד** שאשה שמת בעלה ובא עד אחד ומעיד שמת בעלה מותר לאותה אשה לשאת להנשא לגבר על פי אותה עדות של העד אחד, שיש לנו כלל שאשה דייקא ומינסבא, שכשאנחנו מתירים לה להנשא היא לא תנשא לפני שהיא לא תדע בבירו שהוא באמת מת, וכמו כן הוא הוא העיד ועל תרנגול שנסקל בירושלים על שהרג את הנפש שהרי ההלכה היא ששור שהרג אדם אז השור הזה דינו בסקילה כמו כן גם כן כאן העיד ר"י בן בבא שתרגול שנסקל בירושלים על שהרג את הנפש, התרגול הזה ניקר את מוחו של מקום באותו מקום שמוחו של תינוק רופס, במקום הרך בראשו, ועי"ז דנו את התרגול לסקילה על שהרג את הנפש, וכמו כן העיד ר"י בן בבא ועל יין בן ארבעים יום שנתנמך על גבי המזבח שההלכה היא שייך מגתו יין שבא מן הגת יין טרי מאד הוא לא ראוי להתנסך ע"ג המזבח, הוא עדיין לא נחשב לייין, אין שמו של יין, משא"כ יין בין ארבעים יום שהוא כבר עבר עליו מ' יום אז הוא כבר נחשב יין גמור ומותר לנסך את זה ע"ג המזבח, זה היה כאן העדות של ר"י בן בבא שמו' יום זה כבר מספיק כדי להוציא את שם היין כיין מגתו אלא זה כבר נחשב יין גמור, וכמו כן העדות החמישית של ר"י בן בבא ועל תמיד של שחר שקרב בארבע שעות ר"י ב"ב העיד שתמיד של שחר היה קרב בד' שעות שמע מינה עד ועד בכלל שמע מינה הרי שאנחנו רואים שד' שעות של ר' יהודה זה עדיין ג"כ השעה הרביעית ג"כ נכללת בזמן הזה.

למעשה יש לנו מחלוקת מה היה כאן העדות של ריב"ב בזה שהוא העיד על תמיד של שחר שקרב בד' שעות, יש כאן כמה דברים, רש"י במשלי ל"א (מובא כאן בגליון הש"ס) מסיא שהיה מעשה עם שלמה המלך שמפתחות של ביהמ"ק היו תחת מראשותיו ובת פרעה הטעתו והוא ישן עד ד' שעות ובאותו זמן היה המעשה שהעיד ריב"ב שבאותו היום הקריבו את התמיד בד' שעות כיון שלא יכלו ליכנס לביהמ"ק, זהו מעשה אחד שמובא ברש"י במשלי ולמעשה זה ג"כ במדרש שם במשלי, ובספר פתח עינים של החיד"א הוא מביא בשם תוס' ישנים בכתב יד שהוא מביא בשם הירושלמי שהוא העיד את זה על מעשה שהיה בזמן מלכות יון שהיו מעלין תמידים תמיד דרך החומה ובאותו הזמן יצא פעם שהיה צריך

סוברים עד הערב דהיינו עד סוף היום ור"י סובר עד פלג המנחה, מה כאן ההלכה, אומרת הגמרא אישתיק הוא שתק, ר' יצחק, ולא ענה לו לרב חסדא מה היא ההלכה ולא אמר ליה ולא מידי.

אומרת הגמרא אמר רב חסדא נחזי אנן נראה לבד מדרב מצלי של שבת בערב שבת מזה שאנחנו רואים שרב התפלל תפילת שבת של ליל שבת והוא היה מתפלל בערב שבת מבעוד יום הוא היה מתפלל ביום שישי לעת ערב כעדיין היה יום לאחרי פלג המנחה, א"כ שמע מינה הלכה כרבי יהודה א"כ אנחנו רואים שרב סבר שהלכה כר' יהודה שהרי הוא התפלל תפילת שבת בערב שבת בעוד יום הרי בהכרח שהלכה כר' יהודה שאחרי פלג המנחה כבר מסתיים זמן תפילת המנחה וכבר מתחיל זמן תפילת מעריב, אומרת הגמרא לא אדרבה מדרב הונא ורבנן לא הוו מצלו עד אורתא שמע מינה אין הלכה כרבי יהודה מזה שרב הונא ורבנן לא היו מתפללים עד לערב מכאן יש לנו ראייה הפוכה שאין הלכה כר' יהודה.

ומסביר כאן הצ"ח מה היא הראיה מרב הונא ורבנן שלא היו מתפללים הרי כו"ע מודים שמותר להתפלל מעריב ג"כ בלילה הרי זה ודאי כולם סוברים כל המחלוקת היא רק אם אפשר להתפלל מעריב מזמן פלג המנחה ואילך א"כ מזה שר' יהודה ורבנן לא היו

מתפללים אחרי פלג המנחה עדיין אין ראייה שהם סוברים שאין הלכה כר' יהודה, אלא מסביר הצ"ח שאם הם היו סוברים שההלכה כר' יהודה הם ודאי היו מקדימים את השבת והיו מתפללים מיד בתחלה כדי להכניס את השבת קודם, על כן מזה שאנחנו רואים שהם לא הקדימו את התפילה אלא חכו לעת ערב בהכרח שהם סברו שאין הלכה כר' יהודה.

אומרת א"כ הגמרא השתא דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר עכשיו שלא למדנו את ההלכה לא כר' יהודה ולא כרבנן א"כ נפסק ההלכה דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד שאפשר לנהוג כפי שרוצים, אפשר לנהוג כר' יהודה ואפשר לנהוג כפי רבנן, אלא שכבר כותבים הפוסקים שא"א לנהוג כשתיהם דהיינו אדם שהתפלל מנחה לאחרי פלג המנחה ודאי שאסור לו להתפלל מעריב לפני צאת הכוכבים, שאם אנחנו פוסקים כר' יהודה צריך לפסוק בשניהם צריך להתפלל מנחה לפני פלג המנחה ואז אפשר להתפלל מעריב אחרי פלג המנחה, אבל בשעה שמתפללים מנחה לאחרי פלג המנחה א"א להתפלל מעריב ג"כ לפני צה"כ.

ממשיכה הגמרא רב איקלע לבי גניבא רב נזדמן לביתו של גניבא וצלי של שבת בערב שבת והוא היה מתפלל תפילת שבת בערב שבת דהיינו לאחרי פלג המנחה, ועוד והוה מצלי רבי ירמיה בר אבא לאחוריה ור' ירמיה היה מתפלל מאחורי דרב, והגליון הש"ס מביא כאן את גירסת הבה"ג שר' ירמיה בר אבא היה מתפלל תפילה של חול שרב היה מתפלל תפילה של שבת ור' ירמיה בר אבא התפלל מאחוריו תפילה של חול, מספרת הגמרא וסיים רב ולא פסקיה לצלותיה דרבי ירמיה שרב כבר סיים את תפילתו והוא לא רצה לעבור להפסיק את ר' ירמיה בתפילתו דהיינו לעבור לפני ר' ירמיה ולשבת במקומו, כך מסביר כאן רש"י.

היה נמס א"כ בהכרח שזה כבר לא זמן לקיטת המן שלקיטת המן שהיא היתה בבקר בבקר כבר לא היה בשעה הרביעית ואלבא דר' יהודה שעה רביעית עדיין זה ג"כ נחשב לבקר אלבא דר' יהודה צריך לומר ששעה רביעית זה עדיין היה זמן לקיטה ולא זמן נמיסת המן, על כן אנחנו רואים שהמשנה הזאת לא הולכת לא אליבא דר' יהודה, אי רבנן עד חצות נמי צפרא הוא וגם אליבא דרבנן ודאי קשה שהרי אליבא דרבנן אנחנו אומרים שמה שכתוב בקרבן התמיד שצריך להקריב אותו בבקר הם לומדים ששעתו עד חצות, הרי שאליבא דרבנן כל חצי היום הראשון נחשב עדיין לבקר א"כ זמן לקיטת המן אליבא דרבנן היה צריך להיות עד חצות א"כ המשנה הזאת הולכת לא אליבא דר' יהודה ולא אליבא דרבנן.

אומרת הגמרא אי בעית אימא רבי יהודה אי בעית אימא רבנן אפשר לתרוץ את המשנה בין אליבא דר"י ובין אליבא דרבנן, אי בעית אימא רבנן אמר קרא בבקר בבקר חלקהו לשני בקרים מה שכתוב כאן לשון כפול שהעם לקטו את המן בבקר בבקר זה מחלק לנו את החצי יום הראשון שזהו של שש שעות זה מחלק את זה לשני בקרים, שלקיטת המן היה באמת בבקר הראשון, בחצי הראשון של הבקר וזהו בג' השעות הראשונות ובשעה הרביעית אז זה כבר היה נמס, א"כ לא קשה אליבא דרבנן שאליבא דרבנן תלוי, אם כתוב פעם אחת בקר זה כולל את כל הבקר וזהו כל חצי היום הראשון משא"כ כשכתוב פעמיים בקר זה מתכוון לחלק את הבקר לשנים ולומר בבקר הראשון דהיינו בחצי הראשון של הבקר וזהו בג' השעות הראשונות של היום, ואי בעית אימא רבי יהודה האי בקר יתירא מה שהבקר כאן כתוב פעמיים בוקר להקדים לו שעה אחת זה באמת לא מחלק את הבקר לשנים אלא זה מתכוון לומר בבקר עצמו צריך להקדים לו שעה ורק אז היו לוקטים את המן ולאחר מכן המן כבר היה נמס.

אבל אומרת הגמרא דכולא עלמא מיהא וחם השמש ונמס בארבע שעות אבל על זה אנחנו רואים שכ"ע סוברים שי"חם השמש ונמס" שהמן היה נמס בשעה הרביעית מאי משמע היכן זה משמע, היכן אנחנו רואים שזה הכוונה שבשעה הרביעית זה היה נמס, אומרת הגמרא אמר רבי אחא בר יעקב אמר קרא וחם השמש ונמס איזו היא שעה שהשמש חם והצל צונן הוי אומר בארבע שעות זו היא השעה היחידה שאז יש הבדל בין השמש לצל שהשמש חמה והצל צונן, משא"כ לפני כן שאז גם השמש עדיין צונן ולאחר מכן גם הצל חם וזו היא השעה היחידה שהשמש חמה והצל צונן וזה הכוונה וחם השמש ונמס שדווקא תחת השמש היה חם אבל במקום הצל עדיין היה צונן ואז זה היה השעה שהיה נמס המן.

ממשיכה הגמרא למדנו תפלת המנחה עד הערב וכו' שזמן תפילת המנחה הוא עד הערב, אומרת הגמרא אמר ליה רב חסדא לרב יצחק התם אמר רב כהנא הלכה כרבי יהודה הואיל ותנן בבחירתא כוותיה בתפילת השחר אמר רב כהנא שההלכה היא כר' יהודה שהזמן התפילה הוא רק עד ד' שעות כיון שלמדנו במשניות של עדיות שהלכה כמותם למדנו כוותיה על כן פסקנו את ההלכה כר' יהודה, הכא מאי בתפילת המנחה שכאן יש לנו מחלוקת בין רבנן לר"י שרבנן

מפי מי הוא שמע את זה יחשבו כולם שזהו מפי רבו, והדברי חמודות מסביר כאן שכשהוא אומר דבר עצמי אז כולם יחשבו שהוא אמר את זה מפי רבו ושמה יתגנה רבו ע"ז על כן כשהוא אומר דבר שלא שמע מפי רבו שיציין תמיד מי הוא האומר שלא יחשבו השומעים שהוא באמת שמע את זה מפי רבו, עכ"פ כל מי שלא עושה כן למדנו כברייתא גורם לשכינה שתסתלק מישראל, על כן אנחנו רואים שהמתפלל אחורי רבו זה כל חמור א"כ איך ר' ירמיה בר אבא נהג להתפלל אחורי רבו.

אומרת הגמרא שאני רבי ירמיה בר אבא דתלמיד חבר הוה שר' ירמיה בר אבא לא היה תלמיד אלא תלמיד חבר ועל כן מותר היה לו להתפלל אחורי רבו, ומדוע באמת אסור להתפלל אחורי רבו מהו הטעם, אומר כאן רש"י שזה נראה כמו יוהרא שכשהוא מתפלל מאחורי רבו זה נראה כמו גאווה, התוס' כאן מביאים עוד פירוש שאז אם הוא מתפלל אחורי רבו כשהוא ישתחוה זה נראה כאילו הוא מתשתחוה לרבו, ובר' יונה הוא מביא פירוש שלישי, שע"ז שהוא מתפלל אחורי רבו הוא גורם לכך שכשרבו יצטרך לפסוע את ג' הפסיעות לאחורי י"ח הוא יצטרך להמתין לו וזהו בזיון לרבו על כן אסור לו להתפלל אחורי רבו שע"ז הוא גורם לרבו בזיון.

אומרת הגמרא באמת והיינו דקאמר ליה רבי ירמיה בר אבא לרב ואנחנו רואים באמת שר' ירמיה היה תלמיד חבר ולא תלמיד שר' ירמיה בר אבא באותו מעשה שר' ירמיה בר אבא היה מתפלל תפילה של חול כפי שבעל ה"ג גדולות מביא ורב היה מתפלל תפילה של שבת אמר לו רי בא אבא לרב מי בדלת וכי אתה בדלת מן המלאכה ע"י זה שאתה מתפלל עכשיו תפילת שבת, הרי יוצא שבתפילת שבת אתה גם כן מקבל עליך את השבת א"כ יוצא שזמן התפילה ואילך כבר שבת אצלך וכי בדלת באמת מן המלאכה משעת התפילה ואילך, אמר ליה אין בדילנא אמר לו רב נכון אני בדלתי מן המלאכה ומעכשיו משעת התפילה ואילך אני כבר לא עושה שום מלאכה שכבר קבלתי עלי את השבת, ומזה אנחנו רואים שר' ירמיה היה תלמיד חבר, מדוע, ולא אמר מי בדיל מר שהוא לא דבר אליו בלשון תלמיד מי בדיל מר בלשון דרך ארץ כפי שתלמיד צריך לדבר לרב אלא הוא שאל אותו מי בדלת מזה אנחנו רואים שר' ירמיה בר אבא היה תלמיד חבר ולא תלמיד שאם הוא היה תלמיד בלבד הוא לא היה אומר מי בדלת אלא הוא היה שואל מי בדיל מר.

שואלת הגמרא ומי בדיל וכי רב באמת בדל ממלאכה והאמר רבי אבין והרי ר' אבין אמר פעם אחת התפלל רבי של שבת בערב שבת שרבי היה פעם אחת שבערב שבת הוא כבר הקדים להתפלל והתפלל תפילה של שבת ולאחר מכן ונכנס למרחץ ויצא ושנה לן פרקין ועדיין לא חשכה שלאחרי שהוא כבר התפלל תפילה של שבת הוא עדיין נכנס למרחץ שכידוע הרי בשבת אסור להכנס למרחץ ולהתרחץ שגזרו על המרחצאות וזה הוא עשה לאחר שהוא כבר התפלל של שבת בערב שבת, ולאחר מכן ויצא ושנה לן פרקין ועדיין לא חשכה ועדיין היה אור, הרי שאנחנו רואים שרבי לאחר שהתפלל תפילה של שבת הוא לא בדל ממלאכה שהרי הוא נכנס למרחץ הרי שאנחנו רואים שלא צריך להבדיל

אומרת הגמרא שמע מינה תלת אנחנו לומדים מן המעשה הזה ג' הלכות, שמע מינה מתפלל אדם של שבת בערב שבת אנחנו לומדים מכאן דבר אחד שאפשר להתפלל תפילת שבת בערב שבת לאחר פלג המנחה, ושמע מינה מתפלל תלמיד אחורי רבו וכמו"כ אנחנו לומדים מכאן שהאדם יכול להתפלל תלמיד אחורי רבו, ושמע מינה אסור לעבור כנגד המתפלל וכמו"כ אנחנו לומדים מכאן שאסור לעבור לפני האדם המתפלל, ולמעשה מובא בפוסקים בזה ב' טעמים, או בגלל שהוא מפסיק בין המתפלל לשכינה או בגלל שהוא מפריע למתפלל בתפילתו.

אומרת הגמרא מסייע ליה לרבי יהושע בן לוי ההלכה הזאת שאנחנו אומרים שאסור לעבור כנגד המתפללים זה מסייע לרבי"ל דאמר רבי יהושע בן לוי אסור לעבור כנגד המתפללין שריב"ל באמת פסק כך את ההלכה א"כ מן המעשה הזה יש לנו ראיה לרבי"ל שבאמת כך ההלכה שאסור לעבור כנגד המתפלל.

שואלת הגמרא איני והא רבי אמי ורבי אסי חלפי הרי ר' אמי ור' אסי היו חולפים לפני המתפללים, אומרת הגמרא רבי אמי ורבי אסי חוץ לארבע אמות הוא דחלפי הם היו עוברים במרחק יותר גדול מאשר בד' אמות על כן מותר לעבור אבל באמת ההלכה שאסור לעבור כנגד המתפללים. שואלת הגמרא ורבי ירמיה היכי עביד הכי ואיך ר' ירמיה נהג כך להתפלל מאחורי רב והא אמר רב יהודה אמר רב לעולם אל יתפלל אדם

- דף כ"ז ע"ב

לא כנגד רבו ולא אחורי רבו שאסור להתפלל לא ביחד עם רבו בשווה דהיינו כנגד רבו סמוך לרבו בצדו ולא אחורי רבו ולא ממש מאחורי רבו, א"כ הרי אנחנו רואים שההלכה היא שאסור להתפלל אחורי רבו, א"כ איך אנחנו רואים כאן שר' ירמיה בר אבא היה מתפלל אחורי רבו שאנחנו כבר רצינו ללמוד מכאן הלכה שיותר להתפלל אחורי רבו, ותניא ולמדנו גם כברייתא רבי אליעזר אומר המתפלל אחורי רבו אדם שעובר וכן מתפלל אחורי רבו והנותן שלום לרבו והמחזיר שלום לרבו מסביר כאן רש"י שאין הכוונה כאן שהוא נותן שלום לרבו כפי שצריך אלא הוא נותן שלום לרבו והוא לא אומר לו שלום עליך רבי אלא הוא אומר לו שלום עליך וכמו"כ כשהוא מחזיר שלום לרבו הוא לא מחזיר לו כפי הדרך שצריך להחזיר שלום לרבו, וכמו כן והחולק על ישיבתו של רבו והיינו כפי שהשו"ע ביו"ד סימן רמ"ב מסביר את הפירוש מה הכוונה חולק על ישיבתו של רבו ומסביר את זה כך, כל החולק על רבו אומר המחבר כחולק על השכינה, ובעיני ג' בסימן רמ"ב הוא כותב איזהו חולק על רבו כל שקובע לו מדרש ויושב ודורש ומלמד שלא ברשות רבו ורבו קיים, אע"פ שהוא במדיה אחרת והיינו שכל זמן זמן שרבו חי אסור לו לקבוע לעצמו בימה"ד שהוא זה שהוא אומר את השיעור שלא ברשות רבו, זה הכוונה החולק על ישיבתו של רבו, וכמו כן והאומר דבר שלא שמע מפי רבו מסביר הב"י שכשהוא בדרך כלל תלמיד שאומר דברים שלא בשם אומרים תמיד מבינים כל השומעים שהוא מתכוון לומר בשם רבו על כן כשהוא אומר דבר שלא שמע מפי רבו הוא צריך לציין מפי מי הוא שמע את זה שאם הוא לא יאמר

ולהתפלל וג"כ מותר בעשית מלאכה, והא אמר אבידן והרי אבידן אמר פעם אחת נתקשרו שמים כעבים היה סיפור שהשמים התקשרו בעננים, כסבורים העם לומר חשכה הוא הסיפור הזה היה בשבת והציבור חשב לומר שכבר חשכה, שכבר נהיה מוצ"ש, ונכנסו לבית הכנסת והתפללו של מוצאי שבת בשבת ונכנסו הציבור לביהכ"נ והתפללו את התפילה של מוצ"ש והתפללו את זה בשבת, ונתפורו העבים וזרחת החמה לאחר מכן התפורו העננים וזרחת השמש והם גילו שהם הקדימו להתפלל את תפילת מוצ"ש הם התפללו את זה בשעה שעדיין השמש זרחה בשעה שהיה עדיין שבת, ובאו ושאלו את רבי באו ושאלו את רבי האם צריך לחזור ולהתפלל או לא, ואמר הואיל והתפללו התפללו ואמר להם רבי כיון שכבר התפללו כבר התפללו ולא צריך לחזור ולהתפלל, א"כ אנחנו רואים שגם באופן של טעות גם באופן שהקדימו להתפלל לא בגלל שהם באמת רצו להקדים להתפלל אלא בגלל שהם טעו והתפללו מ"מ אנחנו אומרים הואיל והתפללו התפללו אומר א"כ כאן רש"י נאמר גם כן בע"ש שאם אדם טעה והתפלל בע"ש תפילה של שבת נאמר ג"כ שתפילתו מועילה, ועל אף שבסיפור הזה במעשה שהיה שם עם הציבור שהתפללו תפילת מוצ"ש בשבת ודאי שאנחנו לא נתיר להם לעשות מלאכה לאחר התפילה שהרי עדיין זורחת השמש ועדיין שבת ודאי שעל אף שהם התפללו תפילת מוצ"ש ועל אף שאנחנו לא מחזירים אותם לומר להם שהם צריכים לחזור להתפלל מ"מ ודאי שהם עדיין אסורים בעשית מלאכה א"כ הרי אנחנו רוצים להביא כאן ראייה לענין עשית מלאכה יתכן באמת שרב דימי ב"ל לא יצטרך לחזור ולהתפלל אבל בעשית מלאכה שיהיה מותר כמו בשבת כשאדם מתפלל על אף שאנחנו אומרים שכשהציבור הזה התפללו אנחנו אומרים שהם עדיין אסורים בעשית מלאכה כמו כן גם כן נאמר בע"ש שעל אף שרב דימי ב"ל לא צריך לחזור ולהתפלל אבל הוא מותר בעשית מלאכה שעדיין ע"ש, אומר רש"י שיש נ"מ, במוצ"ש כיון שזה איסור דאורייתא עדיין העשית מלאכה ודאי שהאיסור הזה לא ניתן ע"ז שאנחנו אומרים שתפילתם הועילה ותפילתם עלתה להם והם לא צריכים לחזור ולהתפלל, אבל כן שאנחנו באים לדון בתוספת שבת שע"י התפילה שלו התפילה נחשבת לקבלת שבת א"כ סובר רש"י אם התפילה הועילה א"כ הרי הוא לא צריך לחזור ולהתפלל א"כ ודאי שהתפילה ג"כ נחשבת לקבלת שבת ועל כן ודאי שהוא היה צריך להיות אסור במלאכה א"כ איך אביי התיר לו לרב דימי ב"ל לעשות מלאכה לאחר שהוא כבר התפלל תפילת שבת בע"ש אפילו שזה היה בטעות, אומרת הגמרא שאני צבור ולא מטרחינין להו יש נ"מ בין יחיד לציבור, שבציבור אה"נ התפילה עולה להם ועל כן בע"ש יוצא כאן לפי רש"י אה"נ היה צריך להיות אם ציבור היו מתפללים שאנחנו לא מטרחים אותם לחזור ולהתפלל א"כ אה"נ יתכן שהציבור הזה יהיה אסור במלאכה לאחר התפילה שלהם בע"ש משא"כ ביחיד כיון שאנחנו מטרחים אותו ג"כ לחזור ולהתפלל א"כ גם קבלת השבת שלו לא נחשבת לקבלת שבת ועל כן הוא מותר בעשית מלאכה לאחר התפילה שהוא התפלל תפילת שבת בע"ש כיון שגם התפילה

ממלאכה, להבדל ממלאכה, ולהפסיק את המלאכה אחרי שהתפללו של שבת בע"ש, והיינו שזה לא בהכרח שאם הוא מתפלל תפילה של שבת שהוא היה בהכרח ג"כ לקבל עליו את השבת.

אומרת הגמרא לא, אמר רבא ההוא דנכנס להזיע מה שרבי נכנס אז למרחץ זה לא שהוא באמת נכנס להתרחץ והיינו שהוא לא הביא על עצמו מים אלא שהוא רק נכנס להזיע וקודם גזירה הוה דהיינו שכשגזרו על המרחצאות זה לא היה גזירה אחת בבת אחת על כל הענינים של מרחצאות, אלא בתחלה גזרו על רחיצה בחמין ורק לאחר מכן גזרו ג"כ על הזיעה, אבל בינתיים שהיה אסור מרחץ ועדיין הזיעה היתה מותרת אז היה המעשה עם רבי שהוא נכנס למרחץ והוא רק נכנס להזיע שזה עדיין היה קודם הגזירה ועל כן באמת הוא כן קיבל עליו את השבת ע"י התפילה אלא שזה עדיין היה מותר.

שואלת הגמרא איני והא אביי שרא ליה לרב דימי בר ליואי לכברויי סלי הרי מצאנו ברב דימי בר יואי שהוא התפלל תפילת שבת בע"ש ולאחר מכן אביי התיר לו לכברויי סלא, לעשן את הסל בגפרית, כששמים גפרית על גחלים והעשן שיוצא מן הגפרית ע"ז שזה נשרף ע"י הגחלים ע"י העשן הזה מעשנים את הסל, וזה היה צריך להם לצורך מסויים לעשן את הסל בעשן של גפרית עכ"פ זה ודאי מלאכה שאסור לעשות את זה בשבת ואביי התיר לו לרב דימי ב"ל לעשות כן לאחר שהוא יתפלל תפילת שבת בע"ש. אומרת הגמרא ההוא מעותא הואי המעשה של רב דימי בר ליואי היה סיפור של טעות, מה הכוונה סיפור של טעות, שיש נ"מ אם אדם שמתפלל תפילת שבת בע"ש בשעה שהוא יודע שעכשיו ערב שבת והוא רוצה להקדים ולהתפלל תפילת ע"ש לאדם שמתפלל תפילת שבת בע"ש מחמת טעות שהוא חושב שכבר הגיע השבת הוא חושב שכבר שקעה החמה ואז הוא מתפלל תפילת שבת בע"ש ואז הדין הוא שונה, ואדם שמתפלל תפילת שבת בע"ש מחמת טעות והיינו שהוא חושב שכבר שקעה החמה ועל כן הוא מתפלל תפילת שבת ולא בגלל שהוא רוצה באמת להקדים את תפילת השבת בע"ש אלא בגלל שהוא טועה, שכך היה המעשה אצל רב דימי בר ליואי שהוא טעה שהיה יום המעונן ועל כן הוא התפלל תפילת שבת בגלל שהוא חשב שכבר הגיע השבת ולא בגלל שהוא רצה להקדים את תפילת השבת בע"ש ולאחרי התפילה התפורו העננים וזרחה השמש ורב דימי בר ליואי גילה שהוא הקדים להתפלל באותו המעשה שמה באמת אביי התיר לו לרב דימי ב"ל לעשות עדיין מלאכה כיון שכשהאדם מתפלל את תפילת שבת בע"ש בטעות אז באמת אחרי התפילה הוא עדיין מותר בעשית מלאכה וזהו בגלל שג"כ תפילתו לא עלתה לו, שרק תפילה בע"ש מועילה בשעה שהאדם רוצה ע"י התפילה הזאת להקדים את השבת משא"כ כשהוא לא רוצה להקדים את השבת אז התפילה ג"כ לא עולה לו שהוא צריך לחזור ולהתפלל לאחר מכן ג"כ, על כן גם כן הוא עדיין מותר בעשיית מלאכה, זהו כאן תירוץ הגמרא טעותא הואי ועל כן הוא באמת היה מותר בעשית המלאכה.

שואלת הגמרא ומעותא מי הדרא וכי באופן שאדם מתפלל תפילת שבת בע"ש בטעות אנחנו אומרים שהוא צריך לחזור

שלו לא הועילה ועל כן גם הקבלת שבת שלו היא לא קבלת שבת והוא מותר בעשית מלאכה, כך יוצא כאן לכאורה מפירוש רש"י.

בפירוש התוס' כאן יש כאן הגהה, התוס' אומרים שאני ציבור אע"ג דלא מטי זמן כתוב בתוס' בלשונם כך, אין איסורו איסור בעשיית מלאכה אע"ג דטעותא הוא, מה הפירוש כאן בתוס', יש כאן מחלוקת בין המהרש"ל והמהרש"א איך לפרש כאן את התוס', המהרש"ל רוצה להגיה כאן בתוס' ולפי פירוש המהרש"ל יוצא שהמהרש"ל לומד שהתוס' סוברים כפי שביארנו עכשיו בדעת רש"י שאה"נ אם ציבור יתפלל בע"ש תפילת שבת כיון שאנחנו לא מטריחים את הציבור לחזור ולהתפלל א"כ הם ג"כ יהיו אסורים בעשית מלאכה שכל מה שאביי התיר לרב דימי ב"ל זה רק בגלל שהוא יחיד אבל בציבור אה"נ הם עשויים בעשיית מלאכה, אבל לפי פירוש המהרש"א כאן בתוס' כפי שהוא גורס כאן בתוס' יצא שהתוס' חולקים כאן על רש"י והתוס' סוברים שציבור על אף שהם התפללו תפילת שבת בע"ש ואה"נ לא נצריך אותם ולא נטריח אותם לחזור ולהתפלל מ"מ הם גם כן יהיו מותרים בעשיית מלאכה, ולמעשה בר' יונה כתוב כך מפורש וכמו כן ברא"ש כתוב מפורש שציבור שהתפללו תפילת שבת בע"ש על אף שאנחנו לא נטריח אותם לחזור ולהתפלל מ"מ הם יהיו מותרים בעשיית מלאכה שבע"ש ע"י התפילה אנחנו לא בהכרח נאסור עליהם עשיית מלאכה.

ובספר אור החמה הוא מסביר כאן שאפשר לומר שמהחלוקת בין רש"י לתוס' תלויה כאן בעצם ההבנה מדוע תפילה נחשבת לקבלת שבת, שאליבא דרש"י תפילה זה בהכרח קבלת שבת, אם אנחנו אומרים שהתפילה עולה לו א"א להפריד בין התפילה לקבלת השבת, שכשהאדם מתפלל אתה קדשת אם אנחנו אומרים שהתפילה עולה לו שהוא יוצא ידי חובתו בתפילה זו א"כ בהכרח שהקבלת שבת שלו היא קבלת שבת ועל כן ג"כ כאן אם אנחנו אומרים שהציבור לא צריכים לחזור ולהתפלל בהכרח שהם יהיו אסורים בעשיית מלאכה שאם התפילה היא תפילה גם קבלת השבת היא קבלת שבת, משא"כ התוס' סוברים שהתפילה היא לא בהכרח קבלת שבת שזה רק עדיף לנהוג כך שהתפילה תהיה קבלת שבת אבל אפשר ג"כ לחלק בין התפילה לקבלת השבת, על כן אפשר שאם אנחנו אומרים בע"ש כשהאדם מתפלל של שבת בטעות אז אנחנו אומרים שהקבלת שבת כיון שהיא בטעות שהוא לא התכוון לקבל עליו שבת בצורה כזאת שהוא כל מה שהוא קבל עליו את השבת זה רק בגלל שהוא חשב שכבר שבת אבל אם הוא היה יודע שעדיין ערב שבת הוא לא היה מקבל עליו את השבת על כן סוברים התוס' אפשר לחלק אפשר לומר שהתפילה כן עולה לו ומ"מ קבלת השבת שלו היא לא קבלת שבת על כן בציבור על אף שאנחנו אומרים שהתפילה עולה להם בגלל שאנחנו לא מטריחים אותם מ"מ הקבלת שבת שלהם נשארת קבלת שבת בטעות והם אסורים בעשית מלאכה משא"כ ביחיד שאצלו אנחנו אומרים שגם התפילה היא תפילה בטעות ואנחנו מטריחים אותו לחזור ולהתפלל ששניהם הם בטעות ושניהם לא עלו לו, לא הקבלת שבת עלתה לו וכמו כן ג"כ לא התפילה.

ממשיכה הגמרא אמר רבי חייא בר אבין רב צלי של שבת בערב שבת ר"ח בר אבין אמר שרב היה מתפלל תפילה של שבת בע"ש, רבי יאשיה מצלי של מוצאי שבת בשבת כמו שרב היה מתפלל תפילה של שבת בע"ש כמו"כ ר' יאשיה היה מתפלל תפילת מוצ"ש בשבת, ואומרים כאן כבר (האחרונים) [התוס'] שמה שרב יאשיה היה מתפלל של מוצ"ש בשבת זה ודאי שהוא לא היה נוהג כך שודאי שהוא היה מאחר את השבת הוא לא היה מקדים להתפלל תפילת מוצ"ש בשבת הוא רק היה נוהג כך בצורה באופן כזה שהוא היה צריך להקדים ולצאת לאיזה שהוא מקום לדבר מצוה ואז כדי לצאת לדבר מצוה אז הוא היה מקדים תפילת מוצ"ש בשבת אבל ודאי שסתם כך ר' יאשיה לא היה נוהג כך.

שואלת הגמרא רב צלי של שבת בערב שבת, אומר קדושה על הכוס או אינו אומר קדושה על הכוס, זה אנחנו כבר יודעים שרב היה מקדים להתפלל תפילת שבת בע"ש אבל האם הוא גם היה נוהג לעשות קידוש על הכוס לפני דהיינו בשעה שעדיין השמש היתה זורחת או שזה הוא כבר לא היה נוהג ועל זה הוא כבר היה ממתין עד כניסת השבת ממש, אומרת הגמרא תא שמע דאמר רב נחמן אמר שמואל ר"נ אמר בשמו של שמואל מתפלל אדם של שבת בערב שבת ואומר קדושה על הכוס שכמו שהאדם יכול להתפלל של שבת בע"ש כמו"כ הוא גם כן יכול לעשות קידוש על הכוס שלגביו כיון שהוא כבר קיבל עליו את השבת זה כבר נחשב לשבת וכמו שהוא יכול להתפלל של שבת בע"ש הוא ג"כ יכול לעשות קידוש, והלכתא בוותיה וההלכה היא כמותו שאדם יכול להתפלל תפילת שבת בע"ש וכמו"כ גם לעשות קידוש על הכוס.

אומרת הגמרא רבי יאשיה מצלי של מוצאי שבת בשבת שואלת א"כ הגמרא אומר הברלה על הכוס או אינו אומר הברלה על הכוס כמו ששאלנו קודם אליבא דרב בקידוש כמו"כ שואלת עכשיו הגמרא אליבא דר' יאשיה בהבדלה, שר' יאשיה היה מתפלל תפילת מוצ"ש בשבת האם גם הברלה על הכוס היה עושה בשבת או שזה הוא כבר היה מחכה למוצ"ש, אומרת הגמרא תא שמע דאמר רב יהודה אמר שמואל אמר ר"נ בשמו של שמואל מתפלל אדם של מוצאי שבת בשבת ואומר הברלה על הכוס וכמו שהאדם יכול להתפלל תפילת מוצ"ש הוא יכול להקדים ולהתפלל את זה בשבת לאחר פלג המנחה כמו"כ הוא ג"כ יכול לעשות הברלה על הכוס.

אומרת הגמרא אמר רבי זירא אמר רבי אסי אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא אמר רב כל אלו אמרו, ר' זירא אמר בשמו של ר' אסי ר' אסי אמר בשמו של ר"א ור"א אמר בשמו של ר"ח ור"ח אמר בשמו של רב, בצד עמוד זה התפלל רבי ישמעאל ברבי יוסי של שבת בערב שבת הם העידו שר"י בר' יוסי התפלל בצד העמוד הזה הוא התפלל תפילת שבת בע"ש, אומרת הגמרא כי אתא עולא אמר כשעולא בא הוא אמר בצד תמרה הוה ולא בצד עמוד הוה זה היה בצד עץ תמר ולא בצד עמוד ולא רבי ישמעאל ברבי יוסי הוה אלא רבי אלעזר ברבי יוסי הוה זה לא היה ר"י אלא ר"א בר' יוסי ולא של שבת בערב שבת הוה אלא של מוצאי שבת בשבת הוה זה לא היה תפילת שבת בע"ש

אלא תפילת מוצ"ש בשבת לאחרי פלג המנחה.

ממשיכה הגמרא למדנו במשנה תפלת הערב אין לה קבע שואלת הגמרא מאי אין לה קבע מה הכוונה בזה שהמשנה אומרת תפילת הערב דהיינו תפילת מעריב אין לו קבע, אילימא דאי בעי מצלי בוליה ליליא אם נאמר שהכוונה במשנה אין לה קבע המשנה מתכוונת לומר שאין לזה זמן במשך הלילה אלא כל הלילה כולה אפשר להתפלל תפילת מעריב א"כ אומרת הגמרא ליתני תפלת הערב כל הלילה מדוע המשנה נוקטת בלשונה אין לה קבע המשנה היתה יכולה לכתוב תפילת הערב כל הלילה, אלא מאי אין לה קבע אלא מה באמת הכוונה אין לה קבע כמאן דאמר תפלת ערבית רשות שהמשנה כאן באה להכריע ולומר שההלכה היא כפי זה שאומרת שתפילת ערבית רשות דאמר רב יהודה אמר שמואל שר' יהודה אמר משמו של שמואל תפלת ערבית רבן גמליאל אומר חובה רבי יהושע אומר רשות שבתפילת ערבית יש לנו מחלוקת בין ר"ג לר' יהושע שר"ג סובר שתפילת ערבית חובה היא ור' יהושע סובר שתפילת ערבית רשות היא והמשנה כאן באה להכריע את ההלכה כפי ר' יהושע שעל כן המשנה נוקטת בלשונה תפילת ערבית אין לה קבע שכל עצם תפילת ערבית עצמה היא לא תפילה קבועה שהיא לא תפילת חובה היא רק תפילת רשות. התוס' כאן בד"ה הלכה כדברי האומר רשות כותבים שמה הכוונה תפילת ערבית רשות אין הכוונה שרשות במי שרוצה כן להתפלל או לא להתפלל, אלא שודאי שהאדם חייב להתפלל תפילת ערבית אלא כל הענין של תפילת ערבית רשות זה רק לענין זה שאם נודמן לאדם מצוה עוברת ואז השאלה היא אם להתפלל תפילת ערבית או לקיים את אותה המצוה אז אנחנו אומרים שתפילת ערבית נדחית מפני מצוה עוברת אבל אין הכוונה שזה באמת רשות שמי שרוצה יכול להתפלל ומי שלא רוצה לא להתפלל.

הרא"ש מוסיף שגם בזמנינו אז האנשים קבלו על עצמם את תפילת ערבית כחובה כך שמ"מ תפילת ערבית היום כבר דומה ממש לתפילת חובה על אף שההלכה היא שתפילת ערבית רשות.

אומרת הגמרא אמר אביי הלכה כדברי האומר חובה אביי פוסק את ההלכה כמ"ד שתפילת ערבית חובה, ורבא אמר הלכה כדברי האומר רשות וכך נפסק באמת ההלכה שההלכה כדברי האומר רשות אלא כפי שכבר הבאנו כבר בשם הרא"ש שכיון שקיבלו על עצמם את תפילת מעריב זה כבר נהיה כחובה.

אומרת הגמרא תנו רבנן מעשה בתלמיד אחד שבא לפני רבי יהושע כפי שנראה בסיום המעשה אומרת הגמרא שאותו תלמיד היה רשבי, אמר לו תפלת ערבית רשות או חובה, אמר ליה רשות פסק לו ר' יהושע כפי שבאמת סבר ר' יהושע להלכה שתפילת ערבית רשות, אומרת הגמרא בא לפני רבן גמליאל בא אותו תלמיד לפני ר"ג אמר לו תפלת ערבית רשות או חובה, אמר לו חובה ר"ג אמר לו דעתו כפי שהוא סובר שתפילת ערבית חובה, אמר לו אמר לו אותו תלמיד לר"ג והלא רבי יהושע אמר לי רשות הרי ר' יהושע סבר שתפילת ערבית רשות, אמר לו המתן עד שיכנסו בעלי תריסין לבית המדרש מה הכונה בעלי

תריסין, מביא כאן הפתח עינים של החיד"א בשם התוס' ישנים בכתב יד שבעלי תריסין תריסין מלשון תריס מלשון מגן ומגן הכוונה כאן על תלמידי חכמים שהם הם המגינים על הדור זה הכוונה בעלי תריסין, אבל רש"י לומד שבעלי תריסין הכוונה תלמידי חכמים המנצחים זה את זה בהלכה זה הכוונה כאן בעלי תריסין, אמר לו ר"ג לאותו שואל המתן עד שיכנסו בעלי תריסין לביהמ"ד, מספרת הגמרא כשנכנסו בעלי תריסין עמד השואל ושאל תפלת ערבית רשות או חובה עמד השואל ושאל תפילת ערבית מה ההלכה האם זה נחשב לרשות או חובה, אמר לו רבן גמליאל חובה, אמר להם רבן גמליאל לחכמים כלום יש אדם שחולק בדבר זה וכי יש כאן אדם שחולק על הדין הזה שאמרתי שתפילת ערבית זה חובה, אמר ליה רבי יהושע לאו אמר ר' יהושע לא, שאין אף אחד שחולק על ר"ג שכולם סוברים שתפילת ערבית חובה, אמר לו ר"ג לר' יהושע והלא משמך אמרו לי רשות, אמר ליה יהושע עמוד על רגליך אמר ר"ג לר' יהושע עמוד על רגליך ויעידו כך, עמד רבי יהושע על רגליו ואמר עמד ר' יהושע ור' יהושע אמר אלמלא אני חי והוא מת יכול החי להכחיש את המת אילמלא אני חי חי ואותו אדם היה מת הייתי יכול להכחיש אותו ועכשיו שאני חי והוא חי היאך יכול החי להכחיש את החי על כן ר' יהושע הודה שהוא אמר לאותו שואל שתפילת ערבית רשות, מספרת הגמרא היה רבן גמליאל יושב ודורש ורבי יהושע עומד על רגליו עד שרננו כל העם ואמרו לחוצפית התורגמן עמוד שהדרך היה שר"ג היה אומר את הדרוש וחוצפית המתורגמן היה מתרגם את זה ואומר את זה בקול לכל השומעים אז רננו כל העם ואמרו לחוצפית המתורגמן עמוד, שיפסיק לתרגם את דבריו של ר"ג, ועמד, אמרי אמרו החכמים עד כמה נצעריה עד כמה נצער וניזיל עד כמה אפשר לצער את ר' יהושע, בראש השנה אשתקד צעריה היה מעשה בר"ה שיצא חילוק בין החשבון של ר' יהושע לחשבון של ר"ג ור"ג צוה על ר' יהושע לבוא אליו במקלו ותרמילו באותו הזמן שיוצא יוה"כ לדעות של ר' יהושע ועי"ז הוא ציער את ר' יהושע שר' יהושע היה צריך לבוא ביוה"כ של חשבוננו בצורה של חילול יו"ט, וכמו כן בכבודות במעשה דרבי צדוק צעריה שהיה מעשה דומה לכאן שהוא שאל שאלה שהוא חלק על ר"ג וגם שם הוא אמר לו עמוד על רגליך, הבא נמי צעריה תא ונעבריה בואו ונעביר את ר"ג מן הנשיאות, שאלו החכמים מאן נוקים ליה את מי נוקים במקומו, נוקמיה לרבי יהושע להקים את ר' יהושע במקום ר"ג א"א בעל מעשה הוא שהוא עצמו הוא בעל המעשה ואם ימנו אותו עצמו יהיה לר"ג יותר צער מזה שהעבירו אותו כך מסביר כאן רש"י, המהרש"א מוסיף ואומר שאפשר גם לפרש שלא רצו להקים את ר' יהושע שאז יגידו שכל מה שר' יהושע חלק על ר"ג זה רק בגלל שהוא רצה שיעשו אותו הוא עצמו לנשיא וכדי שלא ירננו את הרינון הזה לא רצו לשים את ר' יהושע כנשיא במקום ר"ג, נוקמיה לרבי עקיבא אם נשים את ר' עקיבא לנשיא דילמא עניש ליה שמא ר"ג יעניש אותו ע"י הקפידה שיהיה לר"ג הוא יצליח להעניש את ר"ע דלית ליה זכות אבות שלר"ע אין זכות אבות שהרי ר"ע היה בן גרים, אלא נוקמיה לרבי

לשתמש אינש יומא חדא שאפילו יום אחד הוא יהיה עולה לגדולה וכבר יזכה בזה בההלכה הזאת שמוחלים לו על כל עונותיו אפילו שלמחר ליתבר הוא כבר לא יפסיד את מה שהוא הרויח, אמרה ליה אמרה לו אשתו לית לך חירותא אין לך שיער לבן וכיון שאין לך שיער לבן זה לא כבוד לאדם צעיר כמוך להיות נשיא ודורש,

אומרת הגמרא ההוא יומא בר תמני סרי שני הוה באותו יום הוא היה בן י"ח שנה אתרחיש ליה ניסא ואהדרו ליה תמני סרי דרי חירותא התרחש לו נס והלבינו שערותיו ונהיה לו י"ח שורות של שיער לבן, היינו דקאמר רבי אלעזר בן עזריה וזה מה שראב"ע אמר הרי אני כבן שבעים שנה ולא בן שבעים שנה לכן הוא אמר שהוא נראה כבן שבעים שנה שיש לו י"ח שורות של שיער לבן אבל באמת הוא לא היה בן שבעים שנה הוא היה רק בן י"ח שנה.

ומדייק הבן יהודיע כאן מן הלשון שאומרים אותו היום הוא היה בן י"ח שנה שזה היה דווקא בדיוק ביום ההולדת שלו ועל כן יום ההולדת אומר הבן יהודיע זה יום המסוגל להתרחשות של נסים ועל כן אותו יום אתרחיש לו ניסא שאם לא כן היה צריך להיות כתוב ההוא זמנא בר תמני סרי שני הוה ולא היה צריך להיות כתוב ההוא יומא על כן משמע שזה באמת היה יום ההולדת שלו ועל כן זהו היום המסוגל להתרחשות של נסים.

ומדוע באמת ר' יהושע הכחיש בשעה שר"ג שאל אותו ברבים, אומר כאן הצ"ח שמה שהוא הכחיש זה רק היה לכבודו של ר"ג שהוא לא רצה לחלוק עליו ברבים, אבל בפתח עינים של החיד"א הוא מביא בשם הספר מעשה רוקח של ר' אלעזר מקראקא הוא מביא כאן פירוש ארוך ונביא את רק בקצרה, אלא שהוא מוסיף כאן עוד קושיא מדוע באמת חוץ מזה שהוא מקשה מדוע ר' יהושע הכחיש הוא מוסיף כאן עוד קושיא שאנחנו הרי נראה בסוף המעשה שהגמרא מציינת שאותו תלמיד הוא היה רשב"י שואל כאן המעשה רוקח מדוע הגמרא היתה צריכה לציין לנו שאותו שואל שהוא היה כאן השואל שכל השאלה אם תפילת ערבית רשות או חובה היה רשב"י, על כן הוא מקדים כאן כך, שלמעשה אנחנו מוצאים שרשב"י וחביריו הם נחשבים לתורתם אומנותם ואין מפסיקין מן הלימוד שלהם רק לק"ש אבל לתפילה הם לא מפסיקים, אומר המעשה רוקח שזה נראה לו שזה נלמד מיעקב אבינו שכתוב ויפגע במקום וילך שם כי בא השמש שאנחנו לומדים מזה שרק שם הוא שכב לישון אבל כל הי"ד שנה שהוא היה אצל שם ועבר שם הוא לא שכב לישון או אומר המעשה רוקח א"כ מכאן מדויק מדוע הוא לא תיקן תפילת ערבית לפני כן בכל הי"ד שנה שהוא היה בבית שם ועבר אלא בהכרח שכיון ששם הוא באמת לא ישן הוא היה תורתו אומנותו ישב ולמד כל היום והלילה על כן הוא לא הפסיק כדי להתפלל, משא"כ כאן שהוא שכב לישון אז הוא כבר נחשב כאילו לא נחשב לתורתו אומנותו ואז הוא יתפנה לתקן את תפילת ערבית א"כ מכאן באמת נלמד ההלכה שאלו שתורתם אומנותם כרשב"י וחביריו מפסיקין דווקא לק"ש אבל לתפילה הם לא מפסיקים ועל כן יעקב אבינו לא התפנה לתקן את תפילת ערבית עד אותו המקום ששם הוא שכב.

אבל אומר המעשה רוקח זה הכל תלוי אם נאמר שתפילת

אלעזר בן עזריה נשים את ראב"ע כנשיא שהוא חכם והוא עשיר שהוא חכם והוא עשיר שהוא היה עשיר מאד והוא עשירי לעזרא וכמו כן הוא היה יחסן שהוא היה מיוחס מאד שהוא היה דור עשירי לעזרא, הוא חכם בשביל מה צריך שהוא יהיה חכם, דאי מקשי ליה מפרק ליה שאם יקשו עליו קושיות הוא ידע לתרץ, והוא עשיר והוא ג"כ עשיר, מדוע צריך שהנשיא יהיה עשיר, דאי אית ליה לפלוחי לבי קיסר אף הוא אול ופלא שאם ר"ג יכול לפצות את הקיסר ע"י מתנות גם ראב"ע יכול לפצות את הקיסר ע"י מתנות, ומסביר כאן הבן יהודיע שאה"נ ודאי א"א לומר כאן שכאילו ר"ג היה רוצה ללכת ולתת מתנות לקיסר כדי שיעבירו בחזרה את ראב"ע וישימו אותו חזרה לנשיא שכנגד זה רצו שגם ראב"ע יהיה עשיר שהוא יוכל לפצות מחדש את הקיסר אלא אומר הבן יהודיע כאן כך שר"ג היה איש עשיר והוא תמיד היה נותן מתנות לקיסר כדי שיסייע לו בנשיאותו ועל כן אם הקיסר כאן יראה שישומו נשיא עני אז הוא יראה שעכשיו הוא כבר יפסיק לקבל מתנות שהרי הנשיא הזה לא יוכל כבר לתת מתנות לקיסר כדי שהקיסר יעזור לו בנשיאותו על כן הקיסר ימנע את מינוי הנשיא החדש על כן אמרו כאן שאם הם יראו שהם מינו את ראב"ע שהוא היה ידוע לעשיר גדול אז הקיסר לא יעכב ולא ימנע, ועל כן כשבקשו למנות את ר' יהושע אומר הבן יהודיע שמה לא אמרנו שא"א לשים אותו שהוא עני שהרי כידוע כפי שנראה בהמשך הגמרא ר' יהושע היה עני גדול, ולא אמרנו שא"א לשים אותו כנשיא כיון שהוא עני שר' יהושע היה חביב מאד אצל הקיסר ולאדם כזה שהוא חביב מאד אצל הקיסר אפילו שהוא לא עשיר הקיסר לא ימנע את מגויו כנשיא כיון שהוא בין כך היה מאד מאד חביב אצל הקיסר ועל כן הקיסר היה מסכים ג"כ כאן וכדי שיוכלו למנות נשיא אחר חוץ מר' יהושע היה מוכרח שהוא ג"כ יהיה עשיר כדי שהקיסר יסכים למינוי הזה שהרי הוא ג"כ יתן לו את המתנות כדי שיעזור לו בנשיאותו, וכמו כן והוא עשירי לעזרא דאית ליה זכות אבות ולא מצי עניש ליה שכיון שהוא יחסן הוא מיוחס לעזרא על כן הזכות אבות שלו יגן בעדו שהקפידא של ר"ג לא תזיק לו, אתו ואמרו ליה ניחא ליה למר דליהוי ריש מתיבתא באו ואמרו לו לראב"ע וכי ניחא לך לבוא ולהיות ראש מתיבתא, אמר להו איזיל ואימליך באינשי ביתי אני הולך להמלך כאנשי ביתי, אזל ואמליך בדכיתתו הוא בא ושאל את אשתו אמרה ליה

- דף כ"ח ע"א

דלמא מעברין לך שמא יעבירו אותך מחדש אחרי שר"ג יתפייס עם ר' יהושע בחזרה ואז יעבירו אותך, אמר לה אז הוא ענה לה לשתמש אינש יומא חדא בכסא דמוקרא ולמחר ליתבר יש פתגם שאומר שעדיף להשתמש יום אחד בכוס יקרה אפילו שלמחרת יתכן שזה ישבר א"כ כאן ג"כ עדיף לי להיות תקופה קצרה אפילו שלאחר מכן יתכן שיעבירו אותי זה משתלם, ובאחד ממפרשי העין יעקב מפרש שכיון שכתוב שהעולה לגדולה מוחלים לו על כל עונותיו זו היתה ההשתוקקות של ראב"ע להתמנות כאן לנשיא כיון שאפילו אח"כ יעבירו אותו אבל הוא יזכה ע"י להיות עולה לגדולה שע"י ימחלו לו כל עונותיו וזה מה שהוא אמר כאן